

Profesní standardy učitele v Anglii, Walesu a Severním Irsku

Karolína Pávková

Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta

Abstrakt: Předložený text představuje teoretickou komparativní analýzu zaměřenou na aktuální problematiku učitelských profesních standardů ve Velké Británii, a to konkrétně v anglickém, velšském a irském kontextu. Standardy jsou popsány pomocí předem vymezených kritérií – kontext vzniku, obsah a cílová skupina. Nejen standardy, ale také další uvedené dokumenty a nástroje, které byly implementovány do školské praxe ve Velké Británii s cílem udržitelně zajistit kvalitu učitelské profese, jsou pro komplexní uchopení problematiky prezentovány na pozadí působení pověřených institucí. Závěr obsahuje shrnutí a komparaci významných znaků analyzovaných standardů, zacílené na zdůraznění prvků inspirativních pro budování standardů učitele v českém prostředí.

Klíčová slova: profesní standardy učitele, školské instituce, etický kodex učitele, Anglie, Wales, Severní Irsko

Professional Standards for Teachers in England, Wales and Northern Ireland

Abstract: Presented text introduces theoretical comparative analysis focused on a current issue of teacher professional standards in the Great Britain, particularly in English, Welsh and Irish context. Standards are described by using three criteria – the context of origin, content and target group. Standards and other analysed documents and instruments, which were implemented to the practice in the Great Britain to provide the public sustainably with the quality of teacher profession, are for complex understanding of the theme presented on the background of authorized institutions. The conclusion contains summary and comparison of significant features of the analyzed standards, oriented on the emphasizing of elements inspirative for the building of the standards in the Czech environment.

Keywords: professional standards for teachers, schooling institutions, code of professional conduct for teachers, England, Wales, Northern Ireland

1 Pojetí standardů učitele ve Velké Británii pro potřeby komparativní analýzy

Téma profesních standardů učitelské profese je stejně jako v České republice i v ostatních evropských zemích velmi aktuální a je předmětem diskusí odborné i širší veřejnosti. Pro potřeby prezentované komparativní analýzy bylo vybráno prostředí Velké Británie, na kterém lze při studiu geneze standardů učitele spatřit jisté společné prvky a problémy, ale současně také kulturní rozmanitost a specifčnost jednotlivých oblastí. Role učitele ve společnosti je na evropském kontinentě

72 tradičně vnímaná jako významná nejen pro zajištění výchovy a vzdělávání nových generací, ale také jako jistý spojovací element nutný pro socializaci a resocializaci členů dané komunity. Jedná se o náročnou profesi, která je podmíněna celoživotním profesním rozvojem.

Profesní standardy pomáhají tento rozvoj efektivně členit do jasně stanovených kariérních fází, z nichž každá má svou specifickou náplň, funkci a je spojována s konkrétní sociální rolí. Jejich cílem je ve společnosti trvale zajistit vysokou kvalitu učitelské profese, ale také transparentní systém hodnocení a odměňování učitelů.

Cílem této analýzy je porovnat nedávno vzniklé profesní standardy učitele ve Velké Británii a poukázat na jejich specifika z pohledu kontextu jejich vzniku, obsahu a cílové skupiny, a vymezit potenciálně inspirativní znaky pro české prostředí. V textu budou podrobněji komparovány standardy anglické, velšské a irské. Skotským standardům je věnována studie J. Vody uveřejněná v tomto čísle časopisu *Orbis scholae*.

Nejdříve bude vždy stručně přibližně představena aktuální edukační realita v dané zemi, tedy konkrétní instituce, které se na tvorbě standardů podílely nebo podílejí. Při popisu jednotlivých standardů bude charakterizována jejich struktura, podčásti, ale také návaznost a propojenost s dalšími standardy a jinými evaluačními nástroji.

Vzdělávací systém Velké Británie je charakteristický svou multikulturalitou, diverzitou, neprostupností, volností ve vývoji kurikula, ale také rozdílné kvalitě škol, se kterou souvisí plošné testování. Dále je tento systém známý svou decentralizovanou vzdělávací politikou, komprehenzivností (Váňová, 2009, s. 34, 65) a demokratizací vzdělávání.

Uvedené znaky souvisí s tím, jak se v britské společnosti přistupuje ke vzdělávání učitelů a k profesi učitele jako takové. V prostředí, kde dominuje ve školské perspektivě koncepční, ale i kulturní diverzita, je role standardů vnímána jako základní nástroj pro trvale udržitelnou kvalitu vzdělávání a výchovy. Tato skutečnost determinuje způsob, jakým jsou standardy do praxe zaváděny, ale také kým.

2 Standardy učitelské profese v Anglii

Hlavní institucí, která má rozhodující slovo ve vzdělávání, je v Anglii Ministerstvo školství (angl. *Department of Education*). V roce 1993 vznikl Úřad pro standardy ve vzdělávání (angl. *Office of Standards in Education, OFSTED*). S jeho činností úzce souvisí reforma kurikula, která byla ve Velké Británii zahájena v 80. letech. Národní kurikulum bylo zavedeno v roce 1988 a do praxe bylo implementováno poměrně rychle. Stále však přetrvával problém s nízkými výsledky studentů, což bylo vykládáno jako nesystematický přístup ve výuce klíčových předmětů na primární škole (Murphy, Mufti, & Kassem, 2009, s. 56). Tento problém přetrvával a významně také souvisí s bilancováním současného britského školství mezi důrazem na výkon a integraci.

V návaznosti na transformaci britské školské politiky došlo k proměnám v chápání učitelské profese, která začala být stále více nahlížena jako praktické povolání. Situaci také ovlivnil proces devoluce v roce 1999, kdy se stala nejen vzdělávací politika v Británii záležitostí jednotlivých zemí. Z tohoto důvodu můžeme v učitelské přípravě, dalším profesním vzdělávání učitelů, ale i v problematice standardů učitelské profese nacházet rozdíly.

Na kvalitu učitelské profese se ve svých analýzách a výzkumech věnovaných britskému školství odkazuje například Christopher Day. Podle něj je „kvalita učitele“ jednou z hlavních determinant studentských zkušeností a úspěchů. (Day, 2009, s. 8–9; v češtině Day, 2012). Dále jeho výzkum potvrdil význam příznivé školní atmosféry, pozitivní motivace ke studiu a školní kultury, která predikuje pozitivní změny v chování žáků a jejich prospěchu (Sammons et al., 2011, s. 97). Tyto faktory jasně poukazují na přesah školního vzdělávání do života žáků, učitelů, ale i subjektů místní komunity. Současné pojetí učitelské profese by této skutečnosti mělo odpovídat.

Studium učitelství a dokončení učitelské kvalifikace je v britském prostředí neodmyslitelně spjata s hodnocením výuky studenta učitelství v návaznosti na profesní standardy učitele. Standardy učitele (angl. *The Teachers' Standards*), které nabyly v Anglii účinnosti v září 2012, nahrazují předchozí sadu standardů. Aktuální verze Standardů učitele byla vyvinuta nezávislou komisí (angl. *The Independent Review of Teachers' Standards*) složenou z ředitelů, učitelů a specialistů na vzdělávání v rámci Ministerstva školství.¹ Současným standardům předcházely Standardy pro status kvalifikovaného učitele (angl. *Standards for qualified teacher status, QTS*) a Základní profesní standardy (angl. *Core professional standards*). Tyto dva původní standardy byly vydány dřívější *Training and Development Agency for Schools*. Dále nová verze standardů nahrazuje Profesní kodex učitele (angl. *Code of Conduct*) a Praxi registrovaného učitele v Anglii (angl. *Practice for Registered Teachers in England*) vydanou Radou pro všeobecnou výuku v Anglii, angl. *General Teaching Council for England* (Department for Education, 2013b, s. 4).

Jedním z důvodů revize Standardů byla jejich nesrozumitelnost a nenávaznost. Sada předchozích standardů nebyla transparentní pro učitelkou ani pro širší veřejnost. Jejich znění bylo formulováno výhradně pro potřeby učitelů, nikoliv pro ostatní pedagogické pracovníky. Dále ve standardech chyběl akcent na celoživotní učení a další vzdělávání učitelů. Nové standardy jsou oproti tomu určeny personálu školy, zaměstnancům na vedoucích postech a veřejným vládním autoritám. Jejich obsah je věnován učiteli v průběhu jeho profesní dráhy v oblasti postojů, vědomostí a dovedností.

Pro hlubší porozumění aktuální verze standardů je vhodné seznámit se stručně s koncepcí standardů původních, které rozlišovaly 5 kariérních fází učitelské profese:

- kvalifikovaný učitel (angl. *Qualified Teacher Status, QTS*) (Q);
- učitel se zařazením v základní platové stupnici (angl. *Core Teacher*) (C);

¹ Department of Education. (2011). *First report of the Independent Review of Teachers' Standards*. Dostupné z <http://www.education.gov.uk/schools/teachingandlearning/reviewofstandards>.

- 74
- učitel, který překročil platový práh (angl. *Post Threshold Teacher*) (P);
  - vynikající učitel (angl. *Excellent Teacher*) (E);
  - učitel se speciálními dovednostmi (angl. *Advanced Skills Teacher*) (AST).²

Dělení na těchto pět úrovní jasně poukazuje na skutečnost, že standardy, které s jednotlivými certifikovanými úrovněmi souvisely, měly být využívány v návaznosti na platový řád učitele. Využívat je tedy měli nejen studenti učitelství směřující k získání statutu kvalifikovaného učitele, ale také učitelé během svého dalšího profesního rozvoje. V rámci transformace původních standardů byla nejdříve navržena koncepce, která již se standardy pro *Threshold*, *Excellent* a *Advanced Skills Teacher* nepočítala. Tyto standardy měly dále v praxi fungovat a časem měly být nahrazeny tzv. „Master Teacher“ standardem.³ Doposud k této změně však nedošlo. V současnosti je v praxi využíván status kvalifikovaného učitele (angl. *Qualified Teacher Status*, QTS), který student učitelství může získat několika způsoby.⁴

Zde je nutné uvést přímou návaznost standardů s platovým řádem učitelů v Anglii a Walesu. Ten je rozdělen do šestistupňové škály (angl. *M-6 scale*) začínající platem na úrovni M1 a končící platovou třídou M6, případně M7. Posun v platových třídách je až do úrovně M6 v podstatě automatický. Pro posun do sedmé platové úrovně M7 (angl. *Threshold level*) je však nutné se přihlásit a splnit požadavky obsažené v učitelských standardech, ale také v tzv. *Post Threshold Standards* (Department for Education, 2013a, s. 8).

Struktura nové verze standardů je rozdělena do tří částí. Úvodní částí je *Pre-ambule*, která shrnuje hodnoty a chování všech učitelů nutných pro jejich kariérní rozvoj. Další část (První část) obsahuje *Standards for Teaching* a poslední část (Druhá část) obsahuje profesní kodex učitele, angl. *Standards for Professional and Personal Conduct* (Department for Education, 2012, s. 4).

První část Standardů učitele nazvaná *Standardy pro výuku* obsahuje následujících 8 profesních cílů:

1. Mít od žáků vysoká očekávání, která je inspirují, motivují a jsou pro ně výzvou.
2. Podporovat u žáků dobrý vývoj a výsledky.
3. Demonstrovat dobrou znalost vyučovaného předmětu a jeho kurikula.
4. Plánovat a vyučovat v jednotkách, které jsou dobře strukturované.
5. Adaptovat výuku tak, aby reagovala na silné stránky a potřeby všech žáků.
6. Přesně a efektivně hodnotit.
7. Efektivně řídit chování žáků tak, aby bylo zajištěno kvalitní a bezpečné vzdělávací prostředí.

² SKAV o.s. (2010). *Profesní standardy učitelské práce v zahraničí – co si z jejich zkušeností vzít pro naši současnou situaci?* Dostupné z <http://www.zkola.cz/pedagogove/Stranky/Profesni%AD-standardy-u%C4%8Ditelsk%C3%A9-pr%C3%A1ce-v-zahrani%C4%8D%C3%AD-%E2%80%93-co-si-z-jejich-zku%C5%A1enost%C3%AD-vz%C3%ADt-pro-na%C5%A1i-sou%C4%8Dasnou-situaci.aspx>.

³ The Royal Borough of Kensington and Chelsea. (2012). *Guidance on the professional Teachers' Standards*. Dostupné z <http://www.rbkc.gov.uk/educationandlearning/cpdforschools/newlyqualifiedteachers/nqtinductionhandbook/theprofessionalstandards.aspx>.

⁴ Brighton and Hove City Council. (2013). *The Teachers' Standards*. Dostupné z <http://www.brighton-hove.gov.uk/content/children-and-education/teachers/teachers-standards>.

8. Naplňovat profesní požadavky a zodpovědnost v širším kontextu (Department for Education, 2012, s. 10–13).

Jmenované cíle jsou silně prakticky orientovány a vyžadují od učitele, aby výuku vnímal jako komplexní a interaktivní proces, který je založen na spravedlivém a otevřeném přístupu ke všem žákům. Druhá část Standardů je využívána především pokud učitel v praxi poruší tradiční etické normy a určitým způsobem neoprávněně zneužije svého postavení v kontradikci s legálním systémem.

Standardy s sebou přináší mnohé změny. Jednou z nich je představení pozice *leading practitioner* (LP, „vedoucí provozu výuky“), jehož náplní práce je rozvoj výukových kompetencí pedagogického personálu. Tato pozice nepodléhá žádnému standardu. O pravomocích tohoto pracovníka rozhoduje vedení školy.⁵ Další změna se týká odborného vzdělávání. Od září 2012 jsou učitelé se Statutem kvalifikovaného učitele pro učení a dovednosti (angl. *Qualified Teacher Learning and Skills status*, QTLS) oprávněni k výuce na školách jako plně kvalifikovaní učitelé. Tato změna byla realizována s cíle poskytnout školám příležitost získat zkušené učitele odborných předmětů (Department for Education, 2012, s. 2–3).

Ani pozice ředitele není ve Standardech opomenuta. Hodnocení ředitelů může stále podléhat Národním standardům pro ředitele (angl. *National Standards for Headteachers*), které byly zavedeny roku 2004 (Department for Education, 2013b, s. 3). Hodnocení jsou ředitelů, učitelů, ale i další vzdělavatelé působící v rámci škol. Na kvalitu výuky, ale i na dodržování Standardů učitele v praxi dohlíží inspektoři OFSTED. Jejich přístup a praktická aplikace standardů však nejsou učiteli pod vlivem uvedených změn vždy přijímány pozitivně.

Někteří učitelé s novými změnami nesouhlasí a přiklání se k původnímu systému. Nové standardy jsou pro ně nesrozumitelné a neuchopitelné. Systém je pro ně zmařený a způsobuje jim stres. Kritizují neohlašované inspekce a observace a pochybují o svých profesních kvalitách a zkušenostech. Ze škol již odešli i zkušení učitelé.⁶ Podle Spilkové (2010, s. 78) ve Velké Británii dokonce kritici Standardů hovoří o dehumanizaci učitelé profese a přípravy na ni, protože vedou k uniformitě, potlačují význam individuality učitele ve výchově, omezují autenticitu a kreativitu učitelů. Z koncepčního hlediska zde došlo ke zjednodušení celého systému hodnocení kvality učitele i propojení většiny původních standardů, ale v praxi jejich zavádění a nová terminologie představuje mnohé komplikace. Ty souvisejí se stávajícím systémem finančního ohodnocení učitelů, s novými typy učitelských pozic a především s porozuměním učitelů i širší veřejnosti praktickému využití nové verze standardů. Vzhledem k příčinám vedoucím k tvorbě nové verze standardů se tedy jedná o zájímavý paradox.

⁵ ATL: The Education Union. (2013). *FAQs on teachers' pay in England and Wales*. Dostupné z <http://www.atl.org.uk/pay/pay-negotiations/pay-changes-faqs.asp>.

⁶ The Guardian. (2013) *Secret Teacher: beware of the professional standards paradox*. Dostupné z <http://www.theguardian.com/teacher-network/teacher-blog/2013/mar/02/professional-standards-schools-leaders-support-secret-teacher>.

3 Standardy učiteléské profese ve Walesu

Obdobou anglického ministerstva školství je výbor pro Vzdělávání a dovednosti v rámci Velšské vlády (angl. *Welsh government, Education and skills*). Další významnou organizací v oblasti vzdělávací politiky ve Walesu je Velšský Spolkový výbor pro vzdělávání (angl. *Welsh Joint Education Committee, WJEC*). Po devoluci vzniklo ve Walesu velšské kurikulum (velšsky *Cwriclwm Cymreig*), které je výrazně zaměřeno na propagaci velšské identity a sociokulturního kontextu Walesu. Jinak tomu není ani u učiteléských standardů. Pojetí učiteléské profese, ze kterého velšské standardy vychází, je založeno na silném komunitním přesahu života školy a aktérů, kteří v tomto prostředí koexistují.

Zpráva OECD v roce 2012 potvrdila ve velšských školách pozitivní prostředí pro učení, ale současně nejhorší výsledky na území Velké Británie. Kritizovala učiteléské standardy ve Walesu, nedostatek možností pro kariérní postup a profesní rozvoj učitele a ředitele.⁷ Studium učitelství bylo ve Walesu negativně hodnoceno na podzim roku 2013, a to na *South East Wales Centre for Teacher Education and Training*. Velšská inspekce ESTYN zde nebyla spokojená s výukou didaktiky anglického jazyka a matematiky a vytýkala nefunkční management centra nebo štedré známkování.⁸

Učiteléské studium je v posledních letech ve Walesu intenzivně diskutováno zejména v rovině učiteléských standardů. Jejich revize byla od začátku vnímána jako velká naděje pro novou tvář Walesu. Revidované profesní standardy pro učitele ve Walesu (angl. *Revised Professional Standards for Education Practitioners in Wales*) byly představené v září 2011. Jedná se o prohlášení týkající se učitelů, vedoucích pracovníků na školách a asistentů učitele ohledně jejich profesních hodnot, atributů, znalostí a dovedností. Vysvětlují očekávání od učitele v každé kariérní fázi a pomáhají jim vymezit jejich další profesní rozvoj. Existence profesních standardů je nezbytná pro zvýšení úrovně a výsledků výuky ve Walesu. Obsahují rámcový přehled požadavků umožňující v praxi identifikovat a plánovat individuální výkon a cíle, a vybírat si vhodné profesní rozvojové aktivity. V rámci revize standardů došlo ke změnám u následujících standardů:

- Standardy pro asistenty učitele vyššího stupně (angl. *Higher Level Teaching Assistant Standards, HLTA*);
- Standardy pro praktikující učitele (angl. *Practising Teacher Standards, PTS*) nahrazují Standard ukončení iniciačního období (angl. *the End of Induction Standard*);
- Standardy pro leadership (angl. *The Leadership Standards*) nahrazují Standardy pro ředitele ve Walesu (angl. *the National Standards for Headteachers in Wales*). První skupina standardů se týká vzdělavatelů, kteří mají ve škole podpurnou, resp. asistentkou úlohu. Zkušeni i nově kvalifikovaní učitelé nově využívají druhý

⁷ BBC Wales. (2014) *OECD: Welsh government lacks education 'long-term vision'*. Dostupné z <http://www.bbc.com/news/uk-wales-26962501>.

⁸ BBC Wales. (2014): *Concern by Estyn over teacher training quality at centre*. Dostupné z <http://www.bbc.com/news/uk-wales-24378040?print=true>.

typ standardů nazvaný Standardy pro praktikující učitele. Ředitelská profese podléhá Standardům pro leadership. Pokud ale ředitel současně vyučuje, musí využívat i Standardy pro praktikující učitele. Ředitelé si stanovují své rozvojové cíle přímo ve vztahu k jejich roli na dané škole. Součástí jejich standardů jsou pokyny pro observace ve třídě.⁹

Nově kvalifikovaní učitelé musí ve Walesu splnit požadavky kladené Standardy pro praktikující učitele (PTS). Pokud je učitel místní autoritou informován o tom, že těmto kritériím nevyhověl nebo potřebuje k jejich naplnění více času, může se odvolat na Radu pro Všeobecnou výuku ve Walesu (angl. *General Teaching Council for Wales*, dále jen Rada). Ta prověří situace, kdy učitel nesouhlasí s daným rozhodnutím.¹⁰

U Standardů pro asistenty učitele vyššího stupně a Standardů pro praktikující učitele se v textu objevují tyto kategorie: profesní hodnoty a atributy, profesní znalosti a profesní dovednosti. Standardy pro leadership obsahují následující témata:

- vytváření strategické vize;
- vedení učebního a výukového procesu;
- rozvoj v rámci práce s druhými;
- řízení školy;
- zajišťování účetnictví;
- posilování zaměření na komunitu (Welsh Government, 2011, s. 9–14).

Zodpovědností Rady je regulovat učitelskou profesi takovým způsobem, aby její výkon ve Walesu odpovídal *Zákonu o vyučování a vysokoškolském vzdělávání* (angl. *Teaching and Higher Education Act*). Tento cíl je naplňován registrací učitelů, ale také stanovením etického kodexu pro registrované učitele (angl. *Code of Professional Conduct and Practice for Registered Teachers*).

Kodex je informací nejen pro učitele, ale také pro rodiče, žáky a širokou veřejnost. Byl připravován od roku 2002. V praxi jeho finální verze funguje od roku 2011. Porušením kodexu může být například stahování pornografického materiálu ze školního počítače, nevhodná konverzace učitele se žákem na Facebooku, kriminální útok učitele na třídu a distribuce drog. Porušení etického kodexu však nemusí automaticky znamenat vyškrtnutí učitele z registru. Rada má k dispozici množství sankcí.¹¹

V první části profesního kodexu jsou jmenovány klíčové principy učitelské profese jako důvěra a respekt, bezpečí a přátelské prostředí, spolupráce učitelů, spolupráce s rodiči a dalšími vzdělavateli či poradenskými pracovníky, smysl pro čest a integritu ve vztahu k žákům a důvěrnost informací o žácích. Druhá část kodexu je věnována

⁹ Learning Wales. (2012). *Professional Standards*. Dostupné z <http://learning.wales.gov.uk/yourcareer/professionalstandards/?lang=en>.

¹⁰ General Teaching Council for Wales. (2013). *Teachers who fail to meet the practising teacher standards in Wales*. Dostupné z http://www.gtcw.org.uk/gtcw/index.php?option=com_content&view=article&id=221&Itemid=194&lang=en.

¹¹ General Teaching Council for Wales. (2012) *Revised code of professional conduct and practice for registered teachers FAQ*. Dostupné z http://www.gtcw.org.uk/gtcw/index.php?option=com_content&view=article&id=390:revised-code-of-professional-conduct-and-practice-for-registered-teachers-faq&catid=26:professional-standards-information&lang=en.

78 profesní praxi. Patří sem pouze téma věnované zodpovědnosti učitele při realizaci učitelské praxe. Do poslední části jsou zařazeny kriminální přestupky učitele, kde je analyzována důvěra veřejnosti v činnost registrovaného učitele (General Teaching Council for Wales, 2011, s. 2–6).

Standardy učitele ve Walesu úzce souvisí se sociálně kulturním pozadím velšské komunity a fungují v přímé návaznosti na etický kodex učitele ve Walesu. Jednotlivé standardy stejně jako v ostatních částech Velké Británie kopírují konkrétní fáze učitelské kariéry a dalšího profesního rozvoje učitele.

4 Standardy učitelské profese v Severním Irsku

Za vzdělávání je v Severním Irsku zodpovědné Irské ministerstvo školství (angl. *Department of Education, Northern Ireland*, DENI) a nově vzniklý Úřad vzdělávání a kvalifikací (angl. *Education and Skills Authority*, ESA). Dále zde funguje Rada pro Všeobecnou výuku v Severním Irsku (angl. *The General Teaching Council for Northern Ireland*, dále GTCNI). Jde o samoregulační profesní orgán pro učitele, který má statutorní povinnost určovat, kdo by měl vykonávat učitelskou profesi v Severním Irsku. Vzdělávací systém Severního Irsku je velmi specifický, ale patrně má více společných prvků s Walesem, než se Skotskem. Výsledky zkoušky A-levels (obdobu české maturitní zkoušky) jsou zde tradičně nejlepší ve Velké Británii, na což jsou Irové patřičně hrdí.¹²

V roce 2009 zde byly vydány Profesní standardy pro učitele, tutorů a další vzdělavatele v sektoru celoživotního vzdělávání (angl. *Northern Ireland professional standards for teachers, tutors and trainers in the lifelong learning sector*). Při jejich tvorbě se organizace Lifelong Learning UK inspirovala strategií *Success Through Excellence* (2007), jejímž autorem bylo Irské ministerstvo pro zaměstnanost a učení. Standardy byly rozděleny do 6 domén týkajících se profesních hodnot, učení a výuky, plánování, hodnocení apod. (Lifelong Learning UK, 2009, s. 5). Domény byly podrobněji rozebrány v kategoriích – hodnoty, znalosti a praxe. Standardy byly zacíleny na širší spektrum vzdělavatelů.

Velmi podobné cílové skupině je věnovaná příručka nazvaná *Teacher Education Partnership Handbook* (2010) vydaná Radou pro všeobecnou výuku v Severním Irsku, která shrnuje pokyny pro studenty učitelství, začínající učitele, učitele-tutory a ostatní učitele v rámci jejich tří období profesního vývoje.¹³

Absolventi učitelského studia jsou povinni vyplnit tzv. Vstupní kariérní profil (angl. *Career Entry Profile*, CEP), který jim má pomoci k zahájení iniciačního období. V Severním Irsku funguje více než deset let vzdělávání učitelů založené na kompetencích

¹² Belfast Telegraph. (2014). *A-Level results: Northern Ireland students remain top of the class*. Dostupné z: <http://www.belfasttelegraph.co.uk/news/education/alevel-results-northern-ireland-students-remain-top-of-the-class-29503211.html>.

¹³ DENI. (2010). *Teacher Education Partnership Handbook*. Dostupné z <http://www.deni.gov.uk/index/school-staff/teachers-professional-development/teacher-education-partnership-handbook.htm>.

a holistickém přístupu. Z této myšlenky přímo vychází nový program *The Career Entry Professional Programme* (CEPP) vyvinutý pro nově kvalifikované učitele, jejímž autorem je Rada pro výuku (angl. *The Teaching Council*). Tento program přímo navazuje na Politiku kontinuálního vzdělávání učitelů (angl. *Policy of the Continuum of Teacher Education*). Jeho cílem je zajistit bezproblémový přechod z role studenta učitelství do role učitele. Splnění jeho požadavků je nutné pro plnou registraci učitele v Severním Irsku. Program je rozdělen do pěti částí: konzultace, vývoj studijního plánu s mentorem, tvorba portfolia, aktivity na škole i mimo ni a naplnění požadavků Standardu pro plnou registraci (The Teaching Council, 2012a, s. 2). Registrace učitele na GTCNI je bezpodmínečným předpokladem pro výkon učitelské profese v Severním Irsku, protože díky ní může učitel požádat o udělení statusu kvalifikovaného učitele (angl. *Qualified Teacher Status*).¹⁴

Po získání tohoto statusu je dále učitel během svého profesního působení hodnocen pomocí profesních standardů učitele. Jejich verze je pravidelně revidována a jejich znění vychází z odborných diskusí, ale také z obsahu dokumentů podobné povahy. Jedním z takových dokumentů je publikace nazvaná *Teaching: The Reflective Profession, General Teaching Council for Northern Ireland* (General Teaching Council for Northern Ireland, 2011, s. 6).

Nová verze standardů učitele je v Severním Irsku součástí Profesního kodexu pro učitele (angl. *Code of Professional Conduct for Teachers*), který nahrazuje kodex z roku 2007 a byl vydán v roce 2012. Jeho autorem je výše zmíněná Rada pro výuku, která se při vydání původní verze standardů zavázala k jeho pravidelným revizím ve tříletých až čtyřletých intervalech. Kodex zahrnuje standardy týkající se znalostí, dovedností a kompetencí, které se od registrovaných učitelů očekávají. Celkově se jedná o 33 standardů reflektujících komplexnost a různorodost učitelství a zahrnujících takové oblasti jako komunikace, lidské vztahy, rovnost ve vzdělávání a inkluze apod. Výchozími etickými hodnotami učitelské profese jsou v tomto dokumentu respekt, péče, integrita a důvěra (The Teaching Council, 2012b, s. 1–3).

Standardy identifikují profesní zodpovědnost učitele, která je ukotvena v rámci šesti oblastí:

1. Hodnoty a lidské vztahy
2. Integrita
3. Výkon profese
4. Praxe
5. Profesní rozvoj
6. Kolegialita a spolupráce

(The Teaching Council, 2012b, s. 3)

Znění aktuální verze bere v potaz širší vzdělávací kontext výuky jako angažovanost rodičů a širší komunity nebo další profesní rozvoj učitele. Funkčnost vzdělávacího systému se dotýká téměř každého, takže je zásadní, aby byl kodex srozumitelný

¹⁴ General Teaching Council for Wales. (2012). *Application for Qualified Teacher Status*. Dostupné z: http://www.gtcw.org.uk/gtcw_new/images/stories/downloads/registration/n_Ireland.pdf.

80 a jednoduše dostupný. Z tohoto důvodu byla přijata nová verze, která má mimo jiné prohloubit důvěru, kterou společnost v učitele vkládá.

Dostupné dokumenty související se zajištěním kvality učitelské profese v Severním Irsku nepředstavují ve všech případech tradiční pojetí standardů tak, jak je tomu například v Anglii. Jedná se spíše o soubor dokumentů, které na jednom místě sdružují základní morální principy vzdělávání v irském kontextu a učitelské kompetence. Požadavky na učitelskou profesi shrnují také výše uvedené příručky zaměřené na první tři roky po ukončení učitelského vzdělávání.

5 Komparativní analýza

Následující část textu je věnována shrnutí důležitých znaků analyzovaných standardů a jejich komparaci prostřednictvím třech základních kritérií. Prvním z nich je kritérium kontextu vzniku, kam bude zařazen rok vzniku či uvedení do praxe a autorství. Druhým kritériem je obsah standardů, kde bude rozebráno převládající zaměření standardů a jejich návaznost na etický kodex. Posledním kritériem je cílová skupina, kde je zjišťováno, komu jsou dané standardy určeny.

5.1 Kritérium: kontext vzniku standardů

Všechny uvedené standardy byly vydané v letech 2009–2012. V Anglii Standardy učitele (angl. *Teachers' Standards*) nabyly účinnosti v září 2012. Autorem je Ministerstvo školství. Nová verze standardů je revidovanou verzí původních standardů a vznikla stejně jako v Severním Irsku za účelem posílení jejich srozumitelnosti a návaznosti na kariérní řád učitele. Jak již bylo výše uvedeno, v praxi je diskutována jejich nedostatečná transparentnost pro veřejnost, která má dokonce učitelům způsobovat stres. Z tohoto důvodu se dané téma v Anglii v médiích diskutuje častěji než ve Walesu nebo Severním Irsku.

Ve Walesu a Severním Irsku za obsah standardů neodpovídají ministerstva, ale k tomu pověřené Rady. Autorem Revidovaných profesních standardů pro učitele ve Walesu (angl. *Revised Professional Standards for Education Practitioners in Wales*) je organizace *General Teaching Council for Wales* a byly prezentovány veřejnosti v září 2011. Aktuální verze standardů je jednou z klíčových otázek vzdělávací politiky Walesu. Jejich nové znění má přímo odrážet nezávislost Walesu v oblasti vzdělávání a vyjádřit specifickou komunitní identitu tohoto prostředí, která povahu vzdělávání významně ovlivňuje.

O velmi podobné situaci lze hovořit v Severním Irsku, kde text standardů akcentuje spolupráci s komunitou a rodinou. Nové standardy zde mají posílit dostupnost a srozumitelnost jejich znění širší veřejnosti, ale také důvěru veřejnosti v profesi učitele. Tuto podobnost lze do jisté míry zdůvodnit skutečností, že v obou těchto zemích standardy vyvíjely nezávislé rady, které se v jistém smyslu ve své vizi více blíží plnění cílů vzdělávací politiky na regionální úrovni. Dále se v obou případech

jedná o země, které se snaží ve svých devolvovaných politikách zdůraznit svojí nezávislost na Anglii. V anglické vzdělávací politice standardy spíše zrcadlí téma propojení státního a soukromého sektoru v oblasti vzdělávání.

Geneze standardů v Severním Irsku oproti Walesu a Anglii intenzivně odkazuje na přímou návaznost na princip celoživotního učení. Současná verze standardů učitele zde byla vydaná Radou pro výuku (angl. *The Teaching Council*) v roce 2012. Jedná se o revidovanou verzi standardů z roku 2007, která vznikla na základě závazku jejich znění každé čtyři roky revidovat. Tento závazek byl stanoven již při vzniku původní verze standardů a neobjevuje se u standardů ve Walesu ani v Anglii. Jedná se o systém velmi specifický a poněkud odlišný od zbývajících dvou oblastí. Kvalitu učitelské profese zde totiž zajišťuje mimo jiné také série dokumentů různé povahy a důležitosti. Jedná se o příručku *Teacher Education Partnership Handbook* (2010) vydanou Radou *General Teaching Council for Northern Ireland*. Druhou zásadní publikací je *Teaching: The Reflective Profession* opět vydaná Radou v roce 2011. Dále byly v Severním Irsku v roce 2009 vydány standardy nazvané *Northern Ireland professional standards for teachers, tutors and trainers in the lifelong learning sector* (2009), které vydala Organizace *Lifelong Learning UK*.

5.2 Kritérium: Obsah standardů

Anglické standardy pracují s kategorií hodnot, kompetencí a s profesním kodexem. Standardy zde byly dříve rozděleny na pět úrovní podle kariérního stupně učitele. Nová verze standardů pracuje pouze se statutem kvalifikovaného učitele (angl. *Qualified Teacher Status*). Obsah jejich aktuálního znění je rozdělen do tří částí. Jedná se o Preambuli, Standardy pro výuku a Profesní kodex učitele.

Anglie a Wales sdílí jeden platový řád, a proto je návaznost standardů na něj v těchto zemích stejná. Ve velšském kontextu však tato skutečnost není v dostupných dokumentech zdůrazňována tak intenzivně jako v Anglii, což zde lze opět interpretovat jako důsledek užšího sepětí vzdělávání se soukromým sektorem.

V Severním Irsku je text standardů součástí učitelského kodexu nazvaného *Code of Professional Conduct for Teachers* a je dále specifikován v rámci etických hodnot učitelské profese. Jedná se o respekt, péči, integritu a důvěru. Dále je text rozdělen do šesti oblastí, které konkretizují znalosti, dovednosti a kompetence učitele. Tento dokument tedy sdružuje klasické pojetí standardů s etickým kodexem učitelské profese.

Wales ve standardech pracuje s kategoriemi hodnoty, znalosti a dovednosti. Revidované standardy jsou zde rozděleny do tří kariérních fází. Jedná se tedy o tři různé standardy. Třetím z nich jsou Standardy pro leadership, které mají na rozdíl od zbylých dvou standardů zcela jinou strukturu. Jsou věnovány dílčím tématům úzce souvisejícím s kompetencemi pro řízení školy.

V Anglii a Irsku standardy učitele v podstatě představují jeden dokument. Ve Walesu se jedná o tři dokumenty, které oproti ostatním dvěma zemím jasně zdůrazňují přímý profesní rozvoj směrem k vedoucí pozici ve školství. Pouze ve Walesu na-

82 stala situace, kdy etický kodex není součástí textu standardů, ani na něj nenavazuje. Aktuální verze Etického kodexu pro registrované učitele (angl. *Code of Professional Conduct and Practice for Registered Teachers*) z roku 2011 byla do praxe zavedená Radou *General Teaching Council for Wales*.

5.3 Kritérium: Cílová skupina standardů

Cílovou skupinu standardů v Anglii tvoří všichni učitelé nezávisle na věku či předchozích zkušenostech. Jedná se ale také o personál školy zahrnující zaměstnance na vedoucích postech a veřejné vládní autority. Jejich obsah je věnován učitelům v průběhu jeho profesní dráhy v oblasti postojů, vědomostí a dovedností. Standard je tedy rozveden na základě principu celoživotního učení, i když to není explicitně řečeno.

Ve Walesu jsou standardy určeny také širší cílové skupině vzdělavatelů. Mají oslovit nejen učitele a vedoucí pracovníky na školách, ale také asistenty učitele, jejichž pozice je vnímána jako příklad učitelé profese.

V Severním Irsku tvoří cílovou skupinu standardů oproti Walesu a Anglii primárně učitelé a studenti učitelství. V tomto případě se tedy překvapivě irský kontext odlišuje od velšského. Vzhledem k explicitní orientaci Irska a Walesu na komunitní přesah školního vzdělávání by se dalo předpokládat, že se tato skutečnost odrazí u vymezení cílové skupiny v obou těchto zemích. Z terminologického hlediska je zde za učitele považován každý úspěšný absolvent učitelé studium, který se registruje u Rady pro výuku. Ve Walesu tato registrace probíhá na již zmiňované radě *General Teaching Council for Wales*. Oproti tomu v Anglii tento proces probíhá na Ministerstvu školství.

6 Závěr a implikace pro vzdělávací politiku České republiky

Prezentovaná teoretická analýza komplexně představila standardy učitelé profese v zemích Velké Británie, které jsou z pohledu školské politiky zcela svébytné a autonomní. Tato skutečnost byla ve všech případech doložena uvedením konkrétního institucionálního zázemí, v rámci kterého různé dokumenty zajišťující kvalitu učitelství vznikaly a byly aplikovány do praxe. Pouze na základě kritického posouzení učitelé standardů v perspektivě anglické, skotské, velšské a irské komunity lze poukázat na to, jak různě může být kvalita profese učitelé ve Velké Británii chápána.

V Anglii probíhá vydávání standardů pod záštitou vládních činitelů. Wales a Severní Irsko chápou učitelé především jako profesionála působícího v širším komunitním prostředí. V Severním Irsku je ze všech analyzovaných zemí kladen největší důraz na princip celoživotního vzdělávání. V Anglii a Walesu jsou oproti Severnímu Irsku do učitelé komunity řazeni asistenti učitelé, tutoři a další vzdělavatelé. Uvedená

fakta jasně poukazují na specifiku daného prostředí, které pojetí a aplikaci standardu zásadně determinuje, ale také na mnohé sdílené prvky.

Kritéria zvolená pro potřeby komparace standardů byla zvolena tak, aby umožnila transparentní a srozumitelné srovnání podnětné pro české prostředí a aby vyzdvihla zdánlivě detailní informace hrající však v existenci učitelských standardů často zásadní roli. To, v jakém institucionálním kontextu jsou dokumenty vyvíjeny, přímo odkazuje nejen na význam, kterým je jim z pohledu odborné i laické veřejnosti přikládán, ale také na jednotnost či naopak fragmentaci v chápání jejich poslání a obsahu. Zde je vhodné poukázat na komplikace, ke kterým dochází, jestliže standardy vznikají pod záštitou více organizací. Problémem také může být návaznost nové verze revidovaných standardů na původní terminologii, která je vázána například na platový systém, jak je tomu v Anglii.

Mapování období, kdy vznikaly pracovní či finální verze standardů, a kdy nabyly účinnosti, může dále poukázat na míru akcelerace vývoje dané problematiky. Popisované standardy vznikaly zhruba během pětiletého období, což do jisté míry znemožňuje technicistní vzájemné kopírování. Z hlediska obsahu analýza poukázala na některé rozdíly ve struktuře standardů i na rozdílnou terminologii. Zajímavé je také propojení nebo naopak separování standardů od etického profesního kodexu, ale také problematika propojení státního a soukromého sektoru ve školství.

To, pro jakou cílovou skupinu jsou standardy určeny, by také mohlo být pro Českou republiku inspirativní. V českém prostředí nebyla verze učitelských standardů i po letitých snahách doposud finalizována, takže nebude připravována revidovaná verze. To lze chápat jako výhodu a výzvu. Standardy by bylo vhodné vymezit nejen pro učitele a ředitele, ale také pro asistenty učitele, výchovné poradce, metodiky prevence nebo sociální pedagogy. Tato skutečnost by například mohla pozitivně ovlivnit začlenění profese sociálního pedagoga do Zákona o pedagogických pracovnících.

Jako neobvyklá se může jevit dynamická povaha britských standardů, která učitele cíleně motivuje k celoživotnímu sebevzdělávání, autoevaluaci a neustálé reflexi svých činností se svými kolegy a dalšími partnery. Standardy zde nejsou pouze teoretickými dokumenty na koncepční úrovni, ale praktickými nástroji pro udržitelnost celoživotního vzdělávání učitelů. S tím přímo souvisí i orientace na leadership, a to nejen u vedoucích pracovníků. Britské standardy umožňují všem učitelům podchytit svůj potenciál pro podílení se na řízení školy.

Ať už uvedené informace budou v očích české veřejnosti spatřovány jako inspirace nebo jako varování, jedná se o aspekty, zásadní již v počáteční fázi opětovného budování standardů učitele. Jejich zvážení by mělo vést k zavedení nástrojů pro budování kvality učitelské profese v plošném měřítku takovým způsobem, aby se nestaly hrozbou ve formě kontroly, ale inspirativní a motivující pomůckou na náročné cestě k budování učitelské kariéry.

- The Royal Borough of Kensington and Chelsea. (2012). *Guidance on the professional Teachers' Standards*. Dostupné z <http://www.rbkc.gov.uk/educationandlearning/cpdforschools/newlyqualifiedteachers/nqtinductionhandbook/theprofessionalstandards.aspx>.
- Váňová, M. (2009). *Srovnávací pedagogika*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského.
- Welsh Government. (2011). *Revised professional standards for education practitioners in Wales*. Cardiff.

Mgr. Karolína Pávková, Ph.D., Katedra pedagogiky
Filozofická fakulta, Univerzita Karlova v Praze
karolina.pavkova@ff.cuni.cz